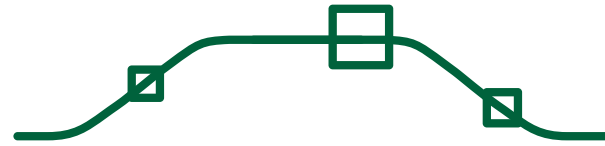

ARKEOLOJİK VARLIKLARIN KORUNMASI VE KURTARILMASI

BÖLÜM 5 | DERS 2

UNESCO VE DÜNYA KÜLTÜR MİRASI

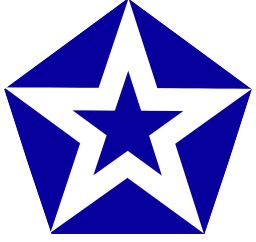
S A R A T

SAFEGUARDING
ARCHAEOLOGICAL
ASSETS OF
TURKEY

Arkeolojik Varlıkların Korunması ve Kurtarılması çevrimiçi sertifika programı, SARAT (Safeguarding Archaeological Assets of Turkey/Türkiye'nin Arkeolojik Varlıklarının Korunması) projesi kapsamında Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü (BIAA), Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi (ANAMED) ve Uluslararası Müzecilik Konseyi İngiltere Şubesi'nin (ICOM UK) ortak çalışması ile hazırlandı. Koç Üniversitesi Online Programlar tarafından Nisan 2019 – Ağustos 2021 arasında 7 dönem sunulan Türkçe programı Türkiye ve 31 başka ülkeden 5497 kişi başarıyla tamamladı. Programı tamamlayanlar Koç Üniversitesi Katılım Sertifikası ile ödüllendirildiler. SARAT Projesi (2017– 2020), British Council ve Birleşik Krallık Dijital, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı işbirliği olan Kültürel Miras Fonu tarafından desteklendi.

Kültürel Miras ve Korunmasının Önemi

- Tüm insanlık için değer taşıyan kültürel ve doğal varlıkların savaşlar, afetler, şehirleşme ve alt yapı projeleri nedeniyle zarar görmesi uluslararası topluluğu harekete geçirmiştir.
- Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının neden olduğu kayıplar kültürel varlıkların korunması için çalışan kurumların ortaya çıkmasında dönüm noktası olmuştur.
- 1972 tarihli UNESCO Dünya Doğal ve Kültürel Mirası Sözleşmesi uluslararası koruma çabalarının önemli bir sonucudur.
- Sözleşme'nin ve Dünya Miras Listesi'nin öncülüğünde kültürel ve doğal mirasın sadece buldukları ülke için değil tüm insanlık için değerli olduğu ve korunması gerektiği düşüncesi yaygınlaşır.

MİLLETLER CEMİYETİ – 1922

Günümüzdeki Birleşmiş Milletler'in temeli

- **Uluslararası Entelektüel İşbirliği Komitesi (ICIC) – 1922**
«Bilgi alış-verişi gelecekteki muhtemel çatışmaları hafifletir.»
- **Uluslararası Müzeler Bürosu (IMO) – 1926**
«Arkeoloji ve sanat tarihi konusunda akademik bilginin halka sunulması gelecek kuşaklara aktarılması gerekir.»
- **Atina Tüzüğü – 1931**
Tarihi Anıt Mimar ve Teknik Uzmanları Konferansı.
«Konservasyon usulleri için uluslararası standartlar ve politikalar.»

II. Dünya Savaşı'nın Yıkımı

Birleşmiş Milletler

- II. Dünya Savaşı'nın bitiminde, 1945 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulur ve Milletler Cemiyetinin yerini alır
- Merkezi New York'tadır

UNESCO - Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü

- 1946'da
II. Dünya Savaşının
bitiminden hemen
sonra kurulmuştur
- Merkezi Paris'tedir

Amacı eğitim, bilim ve kültür yardımıyla dünya barışına, sürdürülebilir gelişmeye kültürlerarası diyaloga katkıda bulunmaktır.

«Savaş önce insanların aklında başlar, barışı savunmak da önce insanların aklında başlamalıdır»

Türkiye

bugün 193 üyesi olan UNESCO'nun kuruluşunda yer alan 20 ülkeden biridir.

Kültürel Miras ile İlgili Uluslararası Kurumlar ve Düzenlemeler

1946 – ICOM
Uluslararası Müzeler Konseyi

1954 - Lahey Sözleşmesi
Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Varlığın Korunması

«Her millet dünya kültürüne kendinden bir şey katmış olduğu cihetle, hangi millete ait olursa olsun, kültür eserlerine karşı vakî olacak tecavüzlerin bütün insanlığın kültür mamelekine karşı işlenmiş tecavüzler sayılacağına...»

1959 - ICCROM
Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyon Çalışmaları
Uluslararası Merkezi

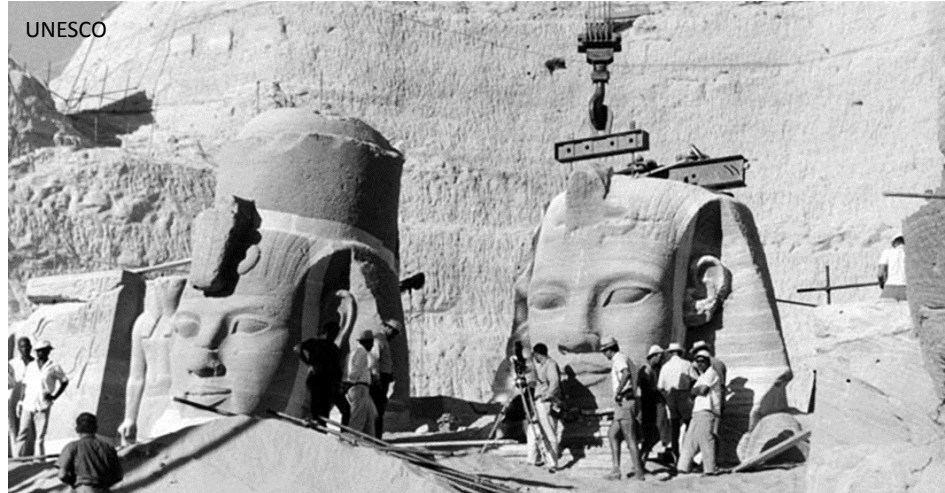
1964 – Venedik Tüzüğü ve ICOMOS'un Kuruluşu

- Kültürel miras yaklaşımında dönüm noktasıdır
- «Tarihi anıt sadece mimari eser değil kentsel ya da kırsal bir yerleşme de olabilir.»
- «Tarihi anıt kavramı yalnızca büyük sanat eserlerini değil, zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.»
- «Anıtlar sadece sanat eseri olarak değil, tarihi belge olarak da korunmalıdır.»
- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) kurulur.

Mısır Asuvan Barajı Kurtarma Çalışmaları 1964 - 1968

- Nil nehri üstünde Asuvan Barajı gölü altında kalacak olan Abu Simbel Tapınağı'nın kurtarılması dünya kültür mirası çalışmaları için bir dönüm noktası oluşturur (1964-68)
- UNESCO liderliğindeki taşıma projesi için gerekli 80 milyon doların yarısı 50 kadar ülke tarafından bağışlanmıştır

Venedik ve Floransa Su Baskınları - 1966

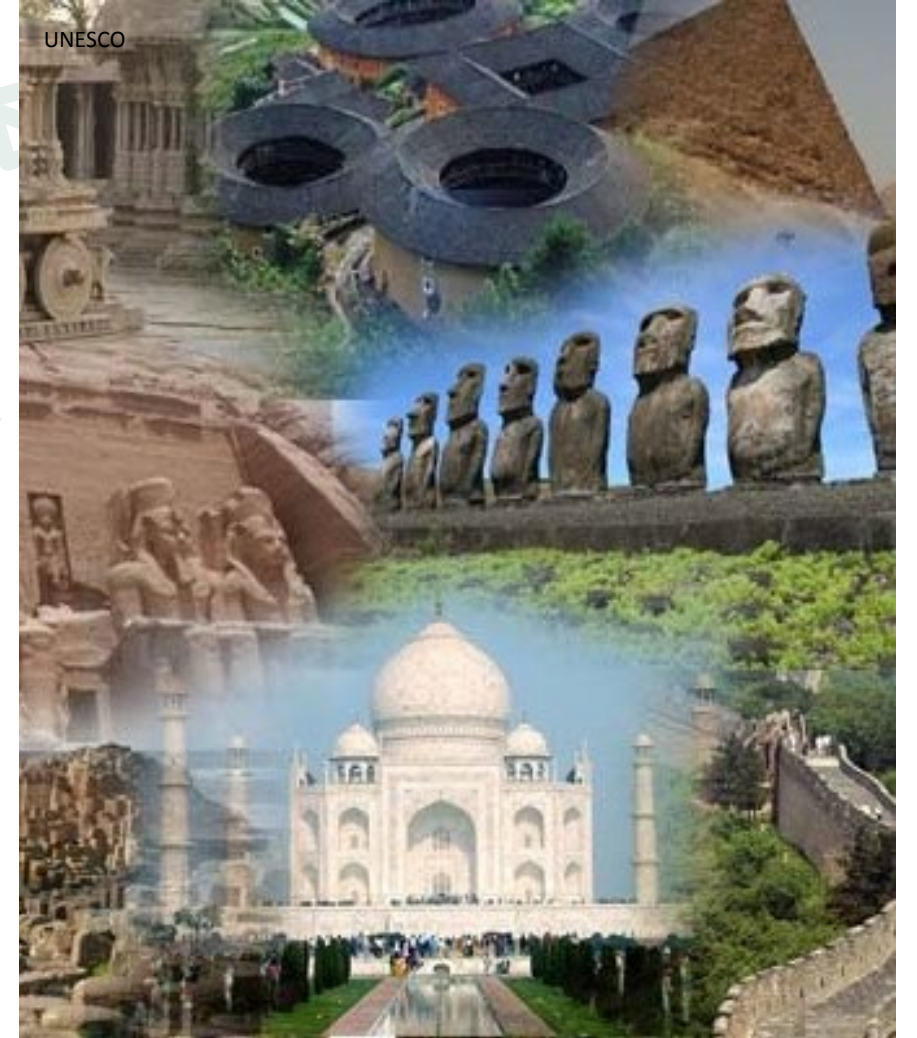
Wikimedia Commons

Wikimedia Commons

UNESCO Dünya Mirası Anlayışı

- Tüm **insanlık** akrabalık bağlarıyla birbirine bağlı **bir bütündür**
- Dünya kültürel varlıkları sadece tek bir millet için değil **tüm insanlık** için yaşam ve ilham kaynağıdır
- Dünya kültür mirasının korunması insanlığın **ortak sorumluluğudur**

UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi

- **1972**
Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına dair Sözleşme hazırlanır ve imzaya açılır
- İlk olarak 38 devlet anlaşmaya taraf olur.
Bugün **193** üyesiyle dünyada en çok sayıda devlet tarafından imzalanmış uluslararası sözleşmelerden biridir
- **1976**
yapılacak işleri yönetmek ve finanse etmek için
Dünya Mirası Komitesi ve Dünya Mirası Fonu oluşturulur

UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi

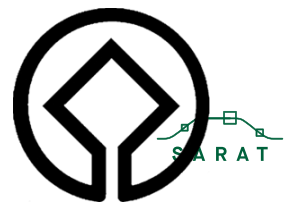
Sözleşmenin başta gelen amacı

«**üstün evrensel değer**» ifade eden kültürel ve doğal mirasın tanımlanması,
korunması,
sunulması
ve gelecek nesillere aktarılmasıdır.

Sözleşmenin logosundaki daire doğayı, dairenin içinde ve ona bağlı olan kare insan yapısı kültürü simgeler.

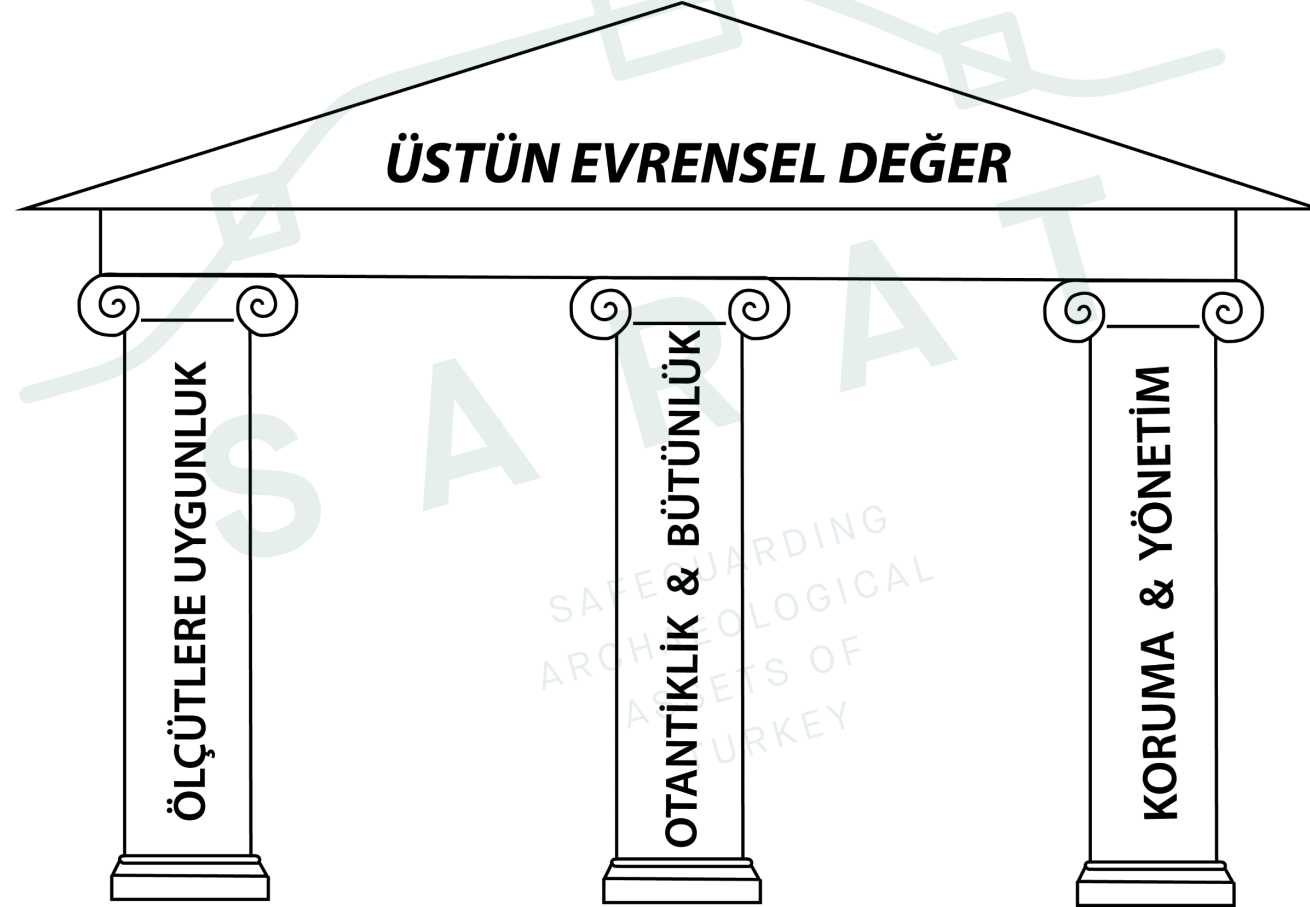

UNESCO Dünya Mirası Listesi

- Dünya Miras Komitesi'nin «**üstün evrensel değer**»e sahip olduğunu kabul ettiği varlıklar **UNESCO Dünya Mirası Listesi**'ne kaydolurlar
- **Dünya Mirası Komitesi**, sözleşmeye taraf olan devletlerin temsilcisi olan diplomatlar arasından ve 6 yıl için seçilen 21 üyeden oluşur
- Komite kararlarını verirken kültür varlıkları için **ICOMOS**'un, doğal varlıklar için **IUCN**'nin (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) teknik raporlarını referans alır

«Üstün Evrensel Değer» Olma Koşulları

«Üstün Evrensel Değer» Ölçütleri (Kültürel)

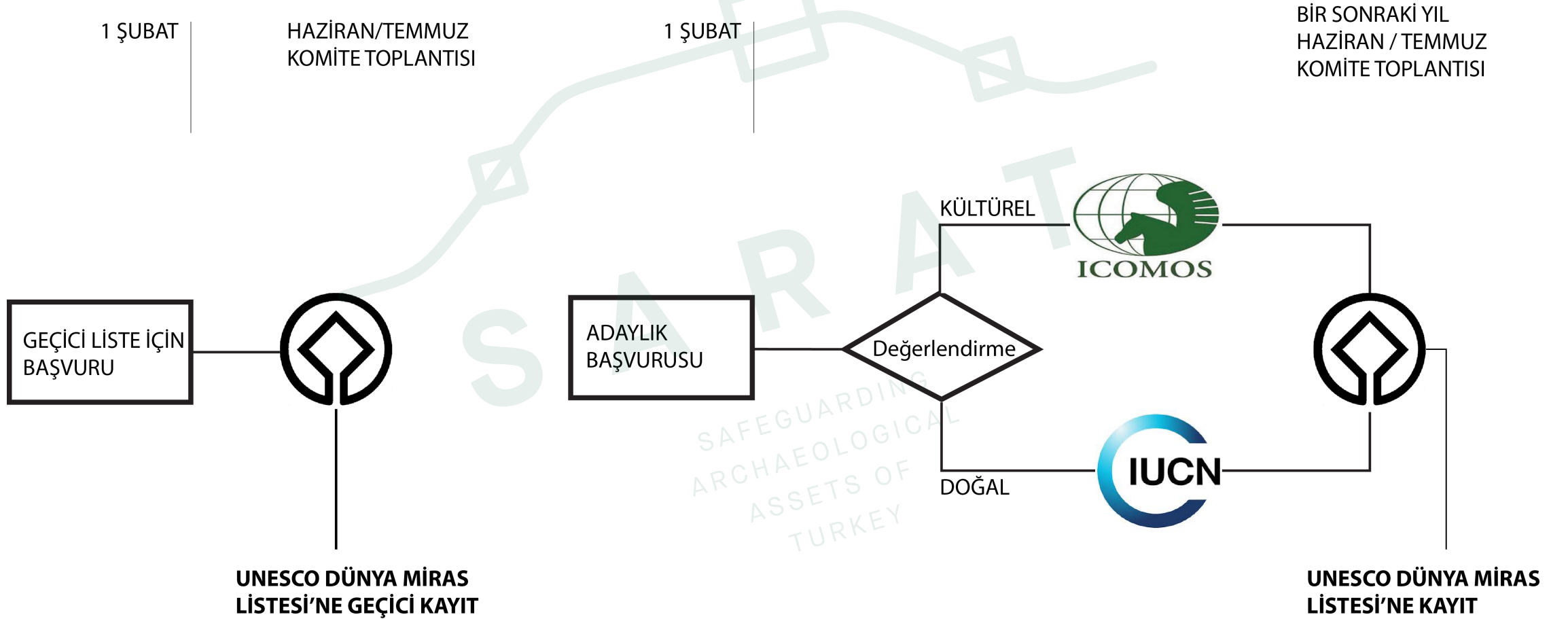
1. İnsanlığın yaratıcı dehasının bir başyapıtını temsil etmek
2. Belli bir dönemde veya dünyanın bir kültür bölgesinde; mimari, teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlaması, veya peyzaj konusunda insan değerlerinin değişimini göstermek
3. Yaşayan veya yok olmuş bir kültürel geleneğin veya uygarlığın özgün ya da en azından sıra dışı önemde bir kanıtını oluşturmak
4. İnsanlık tarihinin önemli bir evresini temsil eden bir bina tipinin, mimari veya teknolojik yapı grubunun veya peyzajın seçkin bir örneği olmak
5. Bir kültürün (ya da kültürlerin) temsilcisi olan geleneksel insan yerleşiminin, kara ya da deniz kullanımının; veya özellikle de geri dönüşü olmayan değişimin etkisi altında zedelenmiş insan-çevre etkileşiminin göze çarpan bir örneği olmak
6. Üstün evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan geleneklerle, fikirler veya inançlarla, sanatsal ve edebî çalışmalarla doğrudan ya da somut bir biçimde ilişkili olmak (Komite, bu ölçütün tercihen diğer ölçütlerle bağlantılı olarak kullanılması gerektiğini düşünmektedir.)

«Üstün Evrensel Değer» Ölçütleri (Doğal)

7. Harika derecede doğal olgular, veya ender doğal güzellikte ve estetik önemde alanlar içermek
8. Yaşam izleri, yeryüzünü biçimlendirmeye devam eden jeolojik süreçler, önemli fiziki coğrafya ve jeomorfoloji özellikleri gibi Dünya doğal tarihinin başlıca aşamalarını temsil eden sıra dışı örnekler olmak
9. Kara, tatlı su, sahil ve deniz eko-sistemlerinin; bitki ve hayvan topluluklarının evriminde ve gelişiminde devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri yansıtan sıra dışı örnekler olmak
10. Bilim ya da koruma açısından göze çarpan evrensel değerde tehlike altındaki türler de dâhil biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve belirgin doğal yerleşim alanlarını içermek

UNESCO Dünya Mirası Başvuru Süreci

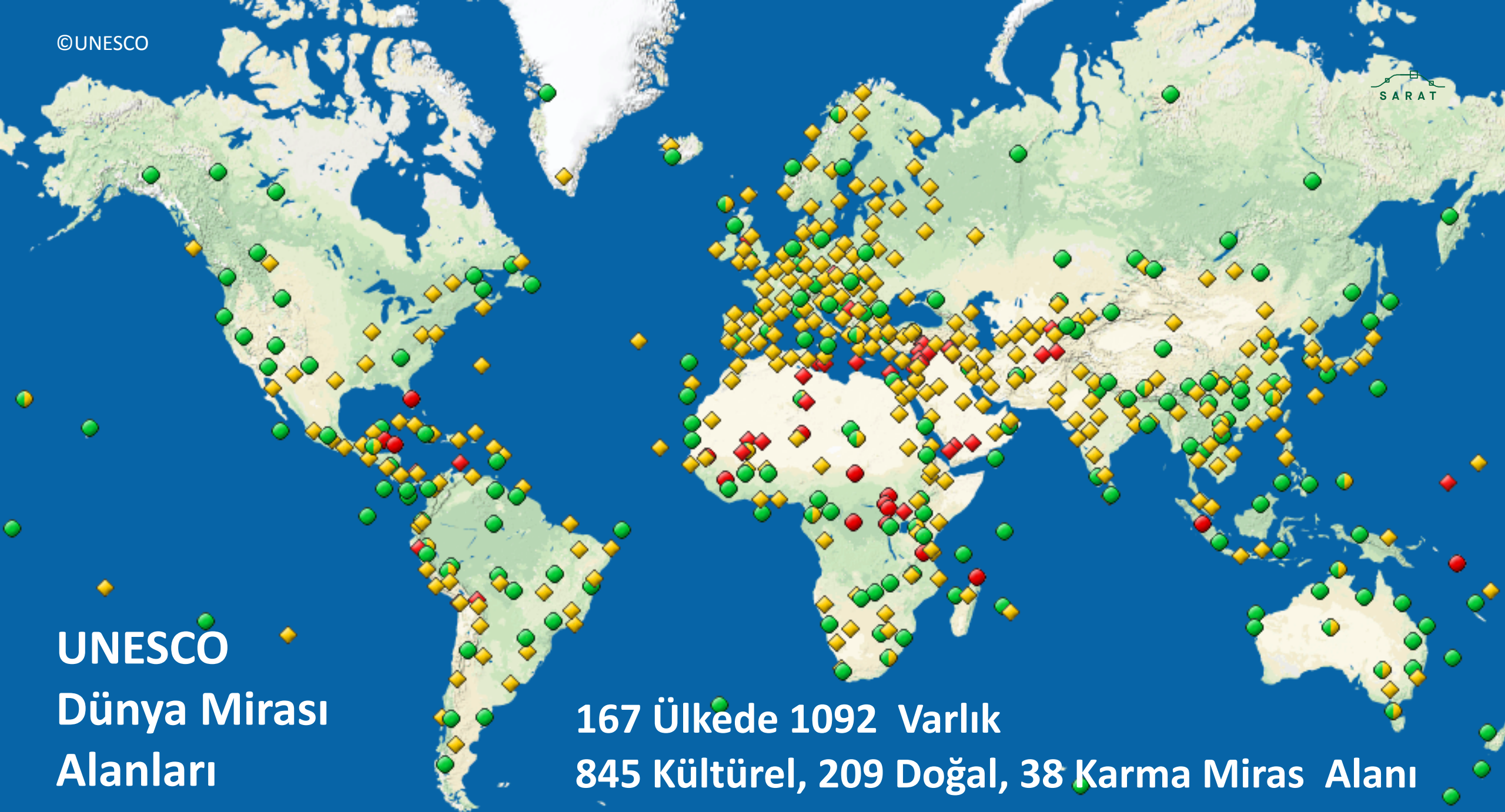

UNESCO
Dünya Mirası
Alanları - 1978

9 Ülkeden 12 Kültürel ve Doğal Alan

UNESCO
Dünya Mirası
Alanları

167 Ülkede 1092 Varlık
845 Kültürel, 209 Doğal, 38 Karma Miras Alanı

UNESCO
Dünya Mirası
Alanları

54 Tehlike Altındaki Alan
2 Miras Listesi'nden Çıkartılmış Alan

Küresel Strateji – 1994-2004

- Dünyanın kültürel ve doğal çeşitliliğinin Dünya Miras Listesinde dengeli temsili
- ICOMOS tarafından 1987 – 1993 yılları arasında yürütülen bir araştırma sonunda Dünya Mirası listesinde ağırlığın Avrupa’da, anıtsal ve dini yapılarda ve tarihi kentlerde olduğu buna karşılık yaşayan ve geleneksel kültürlerin yeteri kadar temsil edilmediği saptanmıştır.
- Dünya Miras Komitesi 1994 yılında Küresel Strateji adı altında bir dizi önlemleri hayata geçirerek dengeyi sağlamak yolunda önemli adımlar atmıştır.
- Tipolojik Çerçeve
- Kronolojik ve Bölgesel Çerçeve
- Tematik Çerçeve
- 2004’te sonuçlar gözden geçirilmiş ve boşlukların doldurulması hedeflenmiştir.

Dünya Kültür Varlıkları Kategorileri

- **Anıtlar** - tarih, sanat veya bilim açısından olağanüstü evrensel değere sahip mimari çalışmalar, anıtsal heykeltıraşlık ve boyama çalışmaları, arkeolojik elemanlar veya yapılar, yazıtlar, mağara yerleşimleri ve özelliklerinin bileşimleridir
- **Yapı grupları** - mimari özellikleri, homojenlikleri veya doğa içindeki yerleri dolayısıyla tarih, sanat veya bilim açısından olağanüstü evrensel değere sahip ayrı ya da bitişik yapılar topluluğudur
- **Sitler** - tarih, estetik, etnolojik veya antropolojik açıdan olağanüstü evrensel değere sahip insan yapımı veya doğa ve insan bileşimi yapılar ve arkeolojik alanlardır
- **Kültürel Peyzaj alanları** - doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı, evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlardır

Dünya Kültür Varlıkları için Yeni Kategoriler

UNESCO 2008 yılında «**özel niteliklere sahip varlıklar**» diye yeni bir kategori oluşturulur. Aşağıdaki türden alanlar bu kategoride değerlendirilir:

- **Kültürel Peyzajlar**
- **Tarihi şehirler ve şehir merkezleri**
- **Miras Kanalları**
- **Miras Rotaları**

Yine 2008'de UNESCO yeni bir liste oluşturmaya başlar:

- **Dünya Somut Olmayan Kültürel Mirası**

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde Yer Almak Neden Önemlidir?

- Varlığın bütün insanlık için önemli olduğunu ve bulunduğu ülke tarafından yeterli biçimde korunduğunu gösteren çok değerli ve itibarlı bir referanstır
- Varlıkları dünyada iyi bilinen yerler haline getirir ve turizm aracılığıyla ülkeye ve bölgeye önemli ekonomik kazanımlar sağlar
- Koruma çabaları için uluslararası teknik destek bulunmasını kolaylaştırır, işbirliği olanakları yaratır
- Dünya mirasına sahip çıkma bilinci kültürel varlıkların korunma çabalarının yerel olarak da benimsenmesine yardımcı olur
- Listede yer almak için yürütülen yoğun çabalar kültür mirası korunması konusunda organizasyon tecrübesini ve yeterliliğini arttıran bir unsurdur

Dünya Mirası Listesi'nde Yer Almanın Yüklediği Sorumluluk

- Yerel ya da ulusal ölçeğin ötesinde tüm insanlık için koruma ve sahip çıkma sorumluluğu
- Dünya Mirası varlıklarının korunması bugün ve gelecek için
- Sürdürülebilir gelişme ile Dünya Mirası'nı koruma dengesini kurmak özellikle turizmde
- Çağdaş yaşamın gerekleri ile kültürel ve doğal varlıkların yaşamlarını sürdürmeleri arasındaki dengeyi kurmak

Bu Derste Gördüklerimiz

- Dünya Kültür Mirası Kavramı ve Gelişimi
- UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi'nin niteliği ve tarihi
- UNESCO Dünya Miras Listesi
- UNESCO tarafından Dünya Mirası olmanın kültür varlıklarının korunmasındaki önemi
- ICOMOS'un bu süreçteki rolü

ICOMOS
international council on monuments and sites

SAFEGUARDING
ARCHAEOLOGICAL
ASSETS OF
TURKEY

ARKEOLOJİK VARLIKLARIN KORUNMASI VE KURTARILMASI

Bölüm 5 / Ders 2

UNESCO VE DÜNYA KÜLTÜR MİRASI

Paylaşılan dersler 2018 yılında hazırlanmış orijinal içeriklerdir.

Çevrimiçi Sertifika
Programı Danışmanı:
Doç. Dr. Christina Luke

Sunan:
Dr. Gül Pulhan

Dersi Hazırlayanlar:
Dr. Cemil Bezmen

İçerik Editörü:
Dr. Gül Pulhan

Görsel Editörü:
Dr. Cemil Bezmen
Nur Banu Kocaaslan

Koordinatör:
Mehmet Cemalcılar

On-line Teknik Ekip:
Ayhan Çerçi
Selin Deniz Uzunosmanoğlu
Seda Akgül

ÖDÜLLER

The European
Archaeological
Heritage Prize
2020

EAA
European Association
of Archaeologists

TEŞEKKÜRLER!

Lutgarde Vandeput, Christina Luke, Christopher Roosevelt
Carol Scott, Tonya Nelson, Gül Pulhan, Jane Weeks, Pieta Greaves
Cemil Bezmen, Gülşah Günata, Nur Banu Kocaaslan, Işılay Gürsu
Özlem Başdoğan, Özge Ertem, Serap Özdemir, Gizem Dörter
Caner Şenyuva, Ali Karakaş, Dana Andrews, Mehmet Cemalcılar
Ayhan Çerçi, Selin Deniz Uzunosmanoğlu, Seda Akgül, Buket Coşkuner
Duygu Tarkan, Cem Çetintaş, Emrah Çiftçi, Ekin Kazan, Koray Kalay
Cahit Bayarslan, Murat Can Yıldız, Stuart Blaylock, Ulaş Eryavuz
Oğuz Yaşargil, Emily Arauz, Gökçe Bike Yazıcıoğlu-Santamaria
Gün Pulhan-Arıkök, Özgen Acar, Suay Aksoy, Joanne Farchakh Bajjaly
Douglas Baird, Gökhan Mustafaoğlu, Robert Bewley, Yaşagül Ekinci
Yonca Kösebay Erkan, Francesco Francioni, Tim Schadla Hall
Aylın Orbaşlı, Mehmet Özdoğan, Giovanni Prisco, R.R.R. Smith
Serra Somersan, Aparna Tandon, Lamia Al-Gailani Werr...

